

Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования
«Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка»

Исторический факультет
Институт истории Национальной академии наук Беларуси

1917 ГОД В ИСТОРИЧЕСКИХ СУДЬБАХ НАРОДОВ БЕЛАРУСИ

*Материалы Международной научно-теоретической
конференции*

г. Минск, 22 декабря 2017 г.

Минск
БГПУ
2017

УДК 94(476)
ББК 63.3(4Бел)
Т936

Печатается по решению Совета исторического факультета БГПУ

Редколлегия:

кандидат исторических наук, доцент *А. В. Касович (отв. ред.)*;
кандидат исторических наук, доцент *С. П. Шупляк*;
кандидат исторических наук, доцент *А. А. Корзюк*

Рецензенты:

доктор исторических наук, профессор *А. П. Житко*,
доктор исторических наук, профессор *А. М. Лютый*

1917 год в исторических судьбах народов Беларуси : материалы
Т936 Международной научно-теоретической конференции, г. Минск, 22 декабря
2017 г. / Белорус. гос. пед. ун-т им. М. Танка ; редкол.: А. В. Касович (отв. ред.)
[и др.] – Минск : БГПУ, 2017. – 252 с.
ISBN 978-985-541-414-9.

В сборнике представлены материалы исследований ученых Беларуси, России, Казахстана, Туркменистана, студентов, магистрантов, учащихся учреждений общего среднего образования, посвященные 100-летию Октябрьской революции.

Адресуется преподавателям, магистрантам и студентам вузов.

УДК 94(476)
ББК 63.3(4Бел)

ISBN 978-985-541-414-9

© Оформление. БГПУ, 2017

ПРАБЛЕМНЫЯ ЗАДАННІ ПА ГІСТОРЫІ РЭВАЛЮЦЫІ 1917 г. ЯК СПАСАБ ФАРМІРАВАННЯ Ў ВУЧНЯЎ ПРАДМЕТНЫХ КАМПЕТЭНЦЫЙ

Багдановіч І. І., кандыдат педагагічных навук, дацэнт, БДПУ, г. Мінск

У сучаснай школе інтэнсіўна ўкараняецца кампетэнтнасны падыход арганізацыі працэсу навучання. Ён прадугледжвае такое вызначэнне мэт, зместу, метадаў і прыёмаў, сродкаў і вынікаў навучання, якія спрыяюць фарміраванню гатоўнасці вучняў да жыцця і дзейнасці ў свеце, які імкліва мяняецца і патрабуе ад чалавека штурхэннай пастаноўкі і рашэння новых задач, няспыннага прафесійнага і сацыяльнага замаўдасканалення. Кампетэнцыі – гэта гатоўнасць чалавека выкарыстаць засвоеныя веды, уменні, навыкі і ўжо назапашаны вопыт дзейнасці для рашэння практычных і творчых заданняў на працягу адукацыі, працоўнай дзейнасці, паспяховаай сацыялізацыі. У дачыненні да адукацыі кампетэнцыі ўяўляюць сабой аб'ектыўна і сацыяльна зададзеныя патрабаванні да падрыхтоўкі вучняў, якія прадстаўлены ў школьных праграмах пералікам асобасных, метапрадметных і прадметных вынікаў навучання. Прадметныя вынікі навучання гісторыі прадстаўлены ў патрабаваннях да вынікаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці пасля кожнага раздзела дзеючых школьных праграм па гісторыі [1, с. 6].

Дзеючыя праграмы па гісторыі для 10–11 класаў звяртаюць увагу настаўнікаў на неабходнасць фарміравання такіх прадметных кампетэнцый, як: ...праводзіць аналіз розных пунктаў гледжання на адны і тыя ж гістарычныя факты; канкрэтызаваць вывады, гістарычныя паняцці; выказаць аргументаваны пункт погляду пры абмеркаванні гістарычных праблем; даваць ацэнку гістарычным падзеям, дзейнасці ўрадаў, палітычных і дзяржаўных дзеячар; ...праводзіць пошук гістарычнай інфармацыі ў крыніцах рознага тыпу [2, с. 5].

Адным з найбольш эфектыўных спосабаў фарміравання прадметных кампетэнцый з'яўляецца пастаноўка і рашэнне праблемных пытанняў і праблемных задач па гісторыі рэвалюцыі 1917 г. у Расіі. Праблемнае пытанне вызначаецца адноснай сіцісласцю фармулёўкі. Праблемная задача па сутнасці ўключае ў сябе тыя ж крытэрыі, што і праблемнае пытанне, але для яе характэрна наяўнасць дадатковай уводнай інфармацыі і пры неабходнасці арыенціраў пошуку яе рашэння (дэталізуючыя пытанні).

Праблемныя пытанні і задачы маюць сваю тыпізацыю. Вядомы расійскі метадыст гісторык А. Ц. Сцепанішчаў вылучыў пяць тыпаў праблемных пытанняў і задач [2, с. 5]. Праілюструем кожны з іх прыкладамі па гісторыі рэвалюцыйнага руху ў Расіі.

Першы тып – аналіз тэарэтычных палажэнняў, выказаных гістарычнымі асобамі па адным і тым жа пытанні, але супярэчачых адно аднаму.

Рэформы пачатку 60-х гг. XIX ст. насілі супярэчлівы характар, але бясспрэчна спрыялі прагрэсіўнаму развіццю грамадства. Так, рэвалюцыйны дэмакрат

А. І. Герцэн (1812–1870 гг.), які амаль усё жыццё ўпарта змагаўся супраць царскага самадзяржаўя пісаў аб адмене прыгоннага права «Аляксандр II зрабіў многа, вельмі многа, яго імя стаіць вышэй усіх яго папярэднікаў... Мы вітаем яго імем “Вызваліцель”». А патрыярх рускай гістарычнай навукі, шчыры прыхільнік самадзяржаўя С. М. Салаўёў (1820–1879 гг.) думаў іначай. Ён гаварыў, што «Пераўтварэнні ажыццяўляюцца паспяхова Пятрамі Вялікімі; але бяда, калі за іх прымаюцца Людовікі XVI і Аляксандры II». Чаму рэвалюцыянер А. І. Герцэн падтрымліваў рэформы свайго галоўнага праціўніка, а манархіст С. М. Салаўёў так зняважліва выказаўся пра Аляксандра II?

Другі тып – аналіз некалькіх выказванняў адной і той жа асобы, якія ўтрымліваюць уяўныя ці рэальныя супярэчнасці. У 1918 г. І. В. Сталін пісаў: «Уся работа па практычнай арганізацыі паўстання прахадзіла пад непасрэдным кіраўніцтвам Старшыні Петраградскага Савета таварыша Троцкага. Можна з упэўненасцю казаць, што быстрым пераходам гарнізона на бок Савета і ўмелай пастаноўкай работы ВПК партыя абавязана перш за ўсё і галоўным чынам т. Троцкаму». Роўна праз 6 гадоў І. В. Сталін па гэтым жа пытанні пісаў: «...Павінен сказаць, што ніякай асаблівай ролі ў Кастрычніцкім паўстанні Троцкіў не іграў і іграць не мог таму, што будучы Старшыней Петраградскага Савета, ён толькі выконваў вольна адпаведных партыйных інстанцый, што кіравалі кожным крокам Троцкага».

Чаму І. В. Сталін адкрыта фальсіфікаваў сваё сказанне ім жа шэсць гадоў таму назад? Амаль усе, каму ён адрасаваў свой выступ у 1924 г., былі ўдзельнікамі Кастрычніцкага паўстання і натуральна добра ведалі аб сталінскім артыкуле ў газеце «Праўда» ад 6 лістапада 1918 г.? Ці Сталін толькі цяпер зразумеў гісторыю і Троцкага?

Трэці тып – аналіз факта, падзеі.

У траўні 1918 г. на р. Дон успыхнула паўстанне казакоў супраць Савецкай улады. Атаманам казачага воіска быў абраны генерал П. Н. Красноў. Найперш, ён адмяніў усе законы Часовага ўрада і Савецкай улады. Ён сфарміраваў казачую армію, заняў Данскую вобласць і ўступіў у Саратаўскую і Варонежскую губерні і г. д. Бясспрэчна, што Красноў – заўзяты вораг савецкай улады, але, калі на Дон прыбыў старшыня чацвёртай дзяржаўнай Думы В. М. Родзянка, атаман адхіліў яго як... рэвалюцыянера. Чаму? В. М. Родзянка ж не быў ні бальшавіком, ні сацыялістам і нават не сімпатызаваў ім. Ён прыбыў на Дон з мэтай каардынацыі дзеянняў у барацьбе з Савецкай уладай.

Чацвёрты тып – ацэнка дзейнасці канкрэтнай гістарычнай асобы.

У дзённікавых запісах Л. Д. Троцкага ад 25 сакавіка 1935 г. можна прачытаць: «Калі б ў Петраградзе не было ні Леніна, ні мяне, не было б і Кастрычніцкай рэвалюцыі, кіраўніцтва бальшавіцкай партыі перашкодзіла б ёй адбыцца». Атрымліваецца, што, з аднаго боку, рэвалюцыя – гэта аб'ектыўны працэс, а з другога – усё залежыць ад асобы? Як растлумачыць фразу «кіраўніцтва бальшавіцкай партыі перашкодзіла б ёй адбыцца».

Пяты тып – выпрацоўка метадалагічных палажэнняў.

Ідэалам С. Ю. Вітэ была абмежаваная канстытуцыйная манархія, «адзіная і непадзельная Расія». Ён лічыў, што «ўсе рэвалюцыі адбываюцца ад таго, што ўрады своечасова не задавальняюць наспеўшыя народныя запатрэбаванні... застаюцца глухімі да народных патрэб». Зыходзячы з пазіцыі Вітэ, падзеі 1917 г. у Расіі можна ацаніць так: царскі ўрад недастаткова клапаціўся аб народзе; па гэтай прычыне адбылася Лютаўская, а затым і Кастрычніцкая рэвалюцыя; рэвалюцыі маглі б і не быць, калі б народ не быў даведзены да адчаю, а Расія да разрухі. Калі грунтавацца на гэтай логіцы, што можна адказаць тым, хто сцвярджае, што Кастрычніцкая рэвалюцыя ў Расіі насіла выпадковы характар? Чым яшчэ можна абгрунтаваць зацэленамернасць рэвалюцыйных узрушэнняў 1917 года?

Праблемныя пытанні і заданні па гісторыі расійскіх рэвалюцый 1917 г. могуць стаць прадметам творчай дыскусіі на семінарскіх занятках па гісторыі. Ці з'явіцца арганізаваная дыскусія з'яўляецца адным з крытэрыяў авалодання прадметнымі кампетэнцыямі на ўроках гісторыі.

Дыскусія – гэта «абмеркаванне кампетэнтнымі асобамі любой-небудзь спрэчнай праблемы на сходзе, сімпозіуме, у друку, у гутарцы і на занятках семінара з мэтай знаходжання яе сапраўднага рашэння» [3, с. 155]. Такім чынам, найбольш істотнымі кампанентамі дыскусіі з'яўляюцца: даследчы элемент, кампетэнтнасць удзельнікаў семінара, супярэчлівасць і спрэчнасць праблемы і выбар правільнага рашэння. Кампетэнтнасць удзельнікаў дыскусіі – найважнейшая перадумова яе выніковасці і эфектыўнасці. Таму семінару-дыскусіі павінна папярэднічаць грунтоўная папярэдняя падрыхтоўка яго ўдзельнікаў.

Каб работа школьнікаў на семінары адпавядала навуковаму разуменню дыскусіі, настаўніку неабходна па-першае, азнаёміць вучняў з прынцыпамі дыскусіі. Найважнейшыя з іх гэта: 1) роўнасць (ніхто з удзельнікаў дыскусіі не падвяргаецца псіхалагічнаму ціску ў лобных аб'явах); 2) устойлівая накіраванасць удзельнікаў дыскусіі на пошук ісціны на больш аптымальных шляхах; 3) адэкватнасць (тое, што ўспрынята павінна быць адэкватным таму, што сказана, і наадварот); па-другое, вызначыць дыяпазон дыскусіі, меру інтарэсу да разглядаемага пытання. Тут неабходны спецыяльны фіксатар, які стрымлівае ўдзельнікаў дыскусіі ад руху па вертыкалі: свет, рэліён, краіна, г. зн. нешта глабальнае. Без гэтага ў дыскусіі цяжка абысціся, аднак з гэтага ўзроўню неабходна пераходзіць да канкрэтнай асобы – удзельніка семінара. У такім выпадку дыскусія будзе насіць большканкрэтны характар, па-трэцяе, падвяргаць асэнсаванню і тлумачэнню кожнае выказванне, у тым ліку самае мелае, наватарскае, бо дыскусія прадугледжвае абмеркаванне спрэчнай праблемы кампетэнтнымі асобамі з мэтай устанавлення праваты; па-чацвёртае, ствараць альтэрнатыўныя групы пры узнікненні супярэчнасцей у разважаннях вучняў. Настаўнік павінен фарміраваць групы аднадумцаў, ініцыяваць вучэбнае сутыкненне груповак пазіцый; па-пятае, патрабаваць, каб кожнае выступленне за-

вяршалася канкрэтнымі прапановамі прыкладнага характару адносна краіны, рэгіёна, горада, школы, кожнага вучня. Тэарэтычныя спрэчкі, прапановы павінны ўвязвацца з практыкай.

Пры наяўнасці пэўных ведаў па праблемах рэвалюцый 1917 г. у Расіі, дыскусія можа выклікаць вялікую цікавасць у вучняў і будзе спрыяць развіццю іх творчага мыслення. Выніковасць такой дыскусіі – сведчанне авалодання вучнямі прадметнымі кампетэнцыямі, што вызначаны ў дзеючых праграмах па гісторыі.

Літаратура

1. Вучэбныя праграмы для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай адукацыі і выхавання. Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі. V–IX класы. – Мінск : Аверсэв, 2017. – 96 с.
2. Вучэбныя праграмы для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай адукацыі і выхавання. Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі. X–XI класы. – Мінск : Аверсэв, 2017. 46 с.
4. Кондаков, Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – 721 с.

РЕВОЛЮЦИОННЫЕ СОБЫТИЯ В ПЛАКАТЕ НАЧАЛА XX в.

*Борисенко В. Б., кандидат исторических наук, доцент,
МГУ им. А. А. Кулешова, г. Могилев*

Плакат как особый вид графического изобразительного искусства появился задолго до революционных событий 1917 г. в России – во второй половине XIX в. – сначала в виде афиш, сообщавших о культурных мероприятиях, а также рекламы, призывающей покупать те или иные товары, затем политических плакатов, которые в условиях малограмотности значительной части населения играли роль народного пропагандиста. В начале XX в. пришло понимание важности рассматривать произведения изобразительного искусства как исторические источники. Впервые в примерную схему хронологической классификации исторических источников они были включены только в 1985 г. С. О. Шмидтом [8, с. 21]. Именно с этого времени можно наблюдать определенную активизацию историков в использовании в исследованиях визуальных материалов в качестве важного информативного источника. С 2000-х гг. применение этой группы исторических документов в научных изысканиях самой различной тематики приобрело еще большую популярность.

В период, когда Российская империя в начале XX в. оказалась в крайне драматической ситуации – Первая мировая война, революционные события, – плакат оказался особенно востребован. По неполным подсчетам советского исследователя Б. С. Бутника-Сиверского, за 1918–1921 гг. только большевиками было выпущено 3 126 наименований плакатной продукции, из которых 835 были на политическую и 1015 – на военную тематику [1, с. 23].